

A KOLOZSVÁRI IPARI MUNKÁSSÁG

Írta: JORDÁKY LAJOS

A kolozsvári szakszervezetek több vezetője még a múlt év nyarán szociográfiai felvétel tervét vetette fel a kolozsvári ipari munkásság gazdasági, kereseti, egészségügyi, lakási-táplálkozási és művelődési helyzetéről. A terv nem maradt terv s ha nem is abban a formában, ahogyan elképzeltük, a kolozsvári Munkakamara szolgálatában állott adatgyűjtők segítségével sikerült 309 munkás adatainak összeírása. Kétségtelenül: a 309 munkás alig 3 százalékát teszi a kb. 12.0000 főre tehető kolozsvári ipari munkásság összlétszámának. Hosszú éves megfigyeléseink, ezer és ezer munkással való érintkezésünk, a szakszervezetek állandó kontaktusa a legkülönbözőbb üzemekben dolgozó munkásokkal és e kontaktus közben szerzett pontos adatok azt bizonyítják, hogy ennek a közel három százaléknak a helyzete azonosítható a kolozsvári ipari munkásság általános helyzetével.

A szakma, az életkor és a nemzetiség szerinti megoszlás.
A 309 munkás 39 szakmára oszlott. A 309 munkás közül legnagyobb számmal a vas- és fémipari munkások szerepelnek 91, akik közül 37 a nagyiparban, 15 kisüzemekben, 30 a CFR műhelyeiben dolgozott, 9 pedig munkanélküli volt. A vas- és fémmunkások közül a legtöbb mechanikus 25, lakatos 20, villanyszerelő 13, vízvezetékszerelő és kazánkovács, míg 12 csupán „vasmunkás”-nak nevezte magát, közelebbi meghatározás nélkül. A vas- és fémmunkások után számszerűleg a kisiparban s az ott-hon dolgozó cipészek 43 és szabók 32 következnek. A többi asztalos 21, fodrász és borbély 13, női fodrász 5, Dermata gyári munkás 12, festő 10, kőműves 10, nyomdász 7, bádogos 7, pincér 8, szűcs 5, pék 5, könyvkötő 5, csizmadia 4, mészáros 3, 2-2 szappangyári munkásnő, kéményseprő, fafaragó, sofőr; 1-1 aranyműves, vésnök, ékszerész, címfestő, cipőfelsőrész készítő, bőröndös, ács, textilgyári munkásnő, dohánygyári munkás, késfenő, kvalifikált kertész, favágó, nyomdai berakónő. Ezenkívül fodrász 3, szappangyári munkásnő 2, textilgyári munkásnő 1 és nyomdai gédmunkás és 1 kenyérhordó).

Nemi megoszlás szerint 93.8 százalék, vagyis 290 férfi s 6.2 százalék nő. A 19 nő megoszlása: szabó 8, Dermata-gyári munkásnő 4, női fodrász 3, szappangyári munkásnő 2, textilgyári munkásnő 1 és nyomdai berakónő 1.

A nemzetiségi megoszlás szerint 114 román, 158 magyar, 35 zsidó és 2 német. Lényegében ez az általános helyzet is. A kolozsvári munkásságnak kb. 50-60 százaléka magyar, a románság arányszáma 40, a zsidóké 5-6, a német viszont 0.5-1.5 százalék. A munkásság nemzetiségi megoszlására vonatkozó adatok úgy a kvalifikált, mint a nem kvalifikált munkásságra vonatkoznak. Ha csak a szakmunkásokat vesszük tekintetbe, úgy felvételünk a magyar nemzetiségű munkások javára bizonyos eltolódást mutat. A szakképzettség nélküli román munkások nagy számának megállapításakor viszont szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy az utolsó években a román szakmunkások száma jelentékenyen emelkedett.

dett. Tapasztalható ez úgy az állami és községi üzemekben, mint a vasúti műhelyekben és a magánvállalatoknál, különösen a gyárparban s a szabó- s a cipőiparban. A jelenlegi hivatalos munkáspolitikai segítségével az utóbbi évek fejlődése tovább tart, a kolozsvári munkásság többsége mihamar román lesz. Adataink szerint a 114 román nemzetiségű munkás közül 25 a CFR-műhelyekben, 20 a vasiparban dolgozik, 15 cipész, 13 szabó, 5 asztalos, 3-3 nyomdász, festő, borbély és pincér. A kimutatásban szereplő többi szakmákban is van 1-2 román. A magyarok közül 43 a vas- és fémiparban, 6 a Dermata-gyárban dolgozik; 18 cipész, 15 szabó és 12 asztalos. A többi a gyár- s a kis- és háziiparban oszlik el. A zsidók inkább a kis- és könnyűiparban dolgoznak s igen kevés közöttük a gyárimunkás, míg a kőműves és festőiparban egyáltalán nincsenek képviselve, nemcsak ebben az összeállításban, — mert az illetékes szakszervezetek vezetőitől nyert információk szerinti az építőiparban egyáltalán nem dolgoznak zsidók. A cipész, szabó és asztalos iparban már a munkások jelentős százalékát teszik. Tulsúlyban szerepelnek viszont a nagy figyelmet és pontosságot igénylő aranyműves, ékszerész, fafaragó és bőröndös szakmában. Erre utalnak a szakszervezeti kimutatások is.

A nemzetiségi megoszlástól alig különbözik valamit a vallási. A románok közül 81 görögkatholikus, 32 meg görögkeleti. A magyarok közül 102 református, 50 római katolikus, 3 unitárius és 3 lutheránus. Zsidónak 37-en vallották magukat, közülük azonban 1 román, 1 pedig magyar nemzetiségűnek.

A munkások születés és származás szerint jórészt őslakók, már itt Kolozsvárt születtek 117, vagy pedig a közeli falvakban és megyékből 54 jöttek Kolozsvárra; és pedig az északi erdélyi megyékből (Szilágy, Szamos, Szatmár, Naszód és Máramaros) 37-en; Torda, Maros, Fehér- és Küküllőmegyékből 29-en. (Az említett megyék városaiból 30-an: 4 Marosvásárhelyről, 3 Tordáról, 7 Dézsről, a többi Szamosujvárról, Zilahról, Szigetről, Besztercéről és Szatmárról.) Távlabbról: 4 a Székelyföldről; 5 Hunyadmegyéből; 4 a bánáti és a körösvidéki részekből, 8 pedig a Ókirályságból. A kimutatásainkban szerepel 2-2 Magyarországon, illetve Csehszlovákiában született román állampolgár, 7 munkás születési helyét nem sikerült megállapítani.

A falvakból jöttek legnagyobb része a vasutnál, a kevés szakképzettséget igénylő cipő- és textilgyárparban, másrésztük a cipő és szabóiparban helyezkedett el. A nagyobb városokból jött dolgozók vas-, cipő, de különösen fa-ipari szakmunkások.

A munkások család, illetve osztály származása szerint a legtöbbször a munkás mélyrétegekből származik. Kereskedőcsalád származék csak elvétve akad s ezek többségükben falusi kereskedők sarjai, akiknek a családja bár a faluban a jómóduak közé számít, attól viszont távol állnak, hogy a városi kereskedőkkel egyértelműen szerepeljenek. Akadt egy magyar szabó, akinek az apja főkönyvelő volt, a többi szakképzett vagy szakképzetlen munkás, szegény vidéki tanító vagy még szegényebb kisiparos.

A rendelkezésre álló adatokból csak 265 munkás szüleinek foglalkozását tudtuk megállapítani. A többi erre a kérdésre, miután szüleik már nem élnek, nem tartotta szükségesnek a feleletet. Jellemző, hogy a zsidó és a városi középosztályhoz tartozó szülők ivadékai inkább a könnyű kézműiparban helyezkedtek el (szabó, asztalos); a festők, kőművesek, ácsok viszont mind munkás vagy parasztcsaládból származnak. A vasmunkások nagyrészt munkásszülők gyermekei, míg a vasutnál dolgozó mechanikusok, szerelők jelentős része falusi eredetű. Az értelmiségi osztályból

A szülők foglalkozás szerinti megoszlása

	román	magyar	zsidó	német
főkönyvelő, építész	—	2	—	—
kereskedő	6	11	18	—
köz- és magántisztviselők	1	13	1	—
tanító, tanár	2	1	—	—
iparos	3	4	1	—
mezőgazda-földműves	52	26	—	1
munkás	34	74	7	—
különbözők	4	3	1	—
Összesen:	102	134	28	1

származók kis száma itt is amellet szól, hogy a kétkézi munkás még mindig alacsonyabbrendűnek számít. Értelmiségünk még mindig nem akarja tudni, hogy a társadalom alapja a pozitív értelemben vett termelőréteg. Ebben a vonatkozásban a felelősség a magyar értelmiséget sokkal jobban terheli, mint pl. a román. A román értelmiség gyermekei ugyanis, amikor elhelyezkedést találnak a köz- és magánhivatalokban s állami támogatással kereskedelmet és önálló ipart üzhetnek s valamennyi értelmiségi pályán jelentős előnyben részesülnek, olyan megfelelő parasztrétegekkel rendelkeznek, amelyek a városba kerülve évről-évre emelik ugy a képzett, mint a nem szakképzett munkások számát. A magyar falvak utánpótlása sokkal kisebb méretű s a faluhoz és földhöz való ragaszkodás sokkal mélyebb, már az állandó védekező állás miatt is. Amit a magyar értelmiség az utóbbi két évtizedben elmulasztott, ma már szinte pótolhatatlan: a magyarság iparosodási akadályai egyre nagyobbak.

A 309 munkás életkor szerint nagyrészt 18-50 év közötti, testi ereje teljében levő férfi. Ennek a megállapítása a később felhozott kereseti viszonyok elemzése miatt fontos. A 25-30 év közötti korosztályok 107, a 31-40 közöttiek pedig 88 munkással szerepelnek. (A mai termelési módban ezek a legmegfelelőbb s a legjobban használható munkaerők.) A vas-és fémiparban dolgozók jelentős része 20-50; a szabók, cipészek, asztalosok 25-40, míg az építő- és festőmunkások 31-40 közti évjáratokból szerepelnek. A nőket illetőleg a gyáriparban a 21-30 évesek a leggyakoribbak, míg a házi iparokban (szabó) a korhatár 40-45 évig is kitolódik.

Iskolai képzettség korhatár szerint

	1-3 elemi			4-7 elemi			1-3 gim.			4 gimn.			Ipariskola			összesen			
	r.	m.	zs.	r.	m.	zs.	r.	m.	zs.	r.	m.	zs.	r.	m.	zs.	r.	m.	zs.	n.
16-20 évesek	—	—	1	2	9	1	—	3	2	—	1	—	2	1	—	4	14	4	—
21-30 „	4	6	2	33	37	10	10	16	3	7	9	3	3	1	—	57	69	13	—
31-40 „	8	3	—	19	34	4	4	4	—	4	3	—	2	—	1	37	44	5	—
41-50 „	1	3	—	9	12	1	1	3	1	1	2	—	1	—	—	13	20	2	—
51-65 „	—	1	—	2	6	5	—	1	—	—	—	—	1	—	2	2	10	6	—
iskolai képzettsége nincs	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—
német nemzetiségű	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1-3 elemivel	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Összesen:	13	15	3	65	98	21	15	27	6	12	15	4	8	4	1	114	158	35	2

r=román nemzetiségű, m=magyar, zs=zsidó, n=német.

A táblázat szerint a 309 munkás 70 százaléka csak elemi iskolába járt, 26 százaléka középiskolában végzett pár (1-4) osztályt, míg szakmai ipariskolában mindössze 4-5 százalék tanult. Megállapítható, hogy egyetlen nemzetiség sincs előnyben a másikkal. A falvakból származottak

többsége, legyen az román, magyar, zsidó vagy német, azzal az elemi tudással kerül a városba, amit a fennálló törvények értelmében úgy ahogyan köteles elsajátítani. A dolgozó rétegek iskoláztatása így alig javult. Az utolsó években felnőtt dolgozók most sem töltöttek több időt az iskola padjaiban, mint a 30-40 év előtti nemzedékek. Hacsak a szakmák szerint vesszük, úgy megállapítható, hogy általánosságban nincs egyetlenegy szakma sem, amelyben középiskolai végzettséggel, sőt olyan, amelybe csak elemi iskolával kerülnének be a tanoncok. Még a nyomdász szakmában is bőven találunk 4 elemi végzettséggel rendelkezőket. Viszont számos szabó, cipész, kőműves és gyárimunkás akad több gimnáziumi osztállyal.

Melyik életévük óta dolgoznak a munkások? — ez volt a következő kérdés. A legtöbben 12 és 19. éveik között kezdtek dolgozni, sokan csak 20 éves koruk után állapodtak meg mai szakmájukban, de ezek inasévei is jóval visszanyulnak a zsenge fiatal korba. Akadtak azután olyanok is, akik már 6, 8, 9 éves korukban bekényszerültek valami mesterségbe. És pedig: 6 és 8 éves korában 2-2; 9 éves korában 1. A következő korosztályok megoszlása: 11 éves 2, 12 éves 11, 13 éves 18, 14 éves 56, 15 éves 45, 16 éves 42, 17 éves 30, 18 éves 51, 19 éves 21, míg 27-en 20-25 éves korukban kezdett dolgozni. (Ez utóbbiak azonban minden valószínűség szerint tanonc éveiket nem értették a feleletbe.) Az egész fiatalok (8-12 évesek) inkább a cipész, asztalos, kőműves és festőiparban helyezkednek el, a vasmunkások közül a legfiatalabb 12, a nyomdászok közül 14 éves korában állt munkába. Egy napszamos 6, egy pedig 9 éves kora óta keresi meg a kenyerét.

A munkások gazdasági és szociális helyzete vizsgálásakor a kereseti viszonyaik, a termelési eszközök hovatartozandósága, a lakás, az étkezés, az egészségi és művelődési állapot tisztázása a legfontosabb.

A kereseti viszonyokat illetően a vizsgált munkások nagy része óravagy hetibéres. A havi béres már kevesebb. Ez utóbbi leggyakoribb azokban a nagyüzemekben, ahol a szakszervezetek kollektív szerződésai szabályozzák a munkafeltételeket, valamint a vasutnál, a községi üzemekben és azokban a szakmákban, ahol a műhelyek üzlethelyiségek mellett működnek. (Ékszerész, vésnök, aranyműves). A heti fizetéses rendszer minden szakmában előfordul, míg az órabéres rendszer ma már épp oly gyakori a vasas, cipő és asztalos szakmákban, mint amilyen régen a kőműves- vagy festőmunkások között volt. A napszamosok között találunk napibéreseket, a pincérek nagyrésze minimális heti fizetés mellett, százalékrendszer mellett dolgozik. Akadnak azután (ma!) olyan munkások is, akiknek csak lakás és ételmezés a fizetésük, anélkül, hogy pénzfizetést kapnának. A következő fizetési táblázat minden szakmai munkás fizetését a bemondott órabér alapján 48 órás heti munkaidő figyelembevételével havi összegben tünteti föl. (A táblázatban felhozott 303 munkás mellett még van 6 olyan munkás, akinek a kereseti viszonyai: 1 cipész havi 400, 1 borbély havi 350 lej, egy másik borbély csak ellátást és lakást kap munkaadójától, 1 szabó 400 lejt, lakást és ételmet, 1 vasas pedig 800 lejt és lakást, míg 1 női fodrász egyáltalán nem kap fizetést.)

A táblázat igen számos munkás esetében — tekintettel a piaci árviszonyokra — felettébb érthetlenné teszi, hogy miből tartja fenn magát, nem is említve, hogy 39, vagyis 12.6 százalékuk munkanélküli s kb. ugyanannyi közülük a szezonmunkás, aki a téli hónapokban nem dolgozik. Maximum 1500 lejt keres 69 munkás (22.4 százalék); ebből az összegből kell beszereznie az életerejé reprodukálásához szükséges ételmet, ruházati cikket, házbért s iskoláztatni a gyermekeit; 113 (36.6 százalék) keresete 1501-2000 lej között mozog, ami a kolozsvári piaci árak

A munkások havi fizetési táblázata, heti 48 óras minimális munkaidő mellett.

	500— 800	801— 1000	1001— 1500	1501— 2000	2001— 2500	2501— 3000	3001— 3500	3501— 4000	4001— 5000	5001 lejtől	munka- nélküli
vas- és fémmunkás	—	—	7	12	15	9	4	2	2	2	7
vasuti műhelymunkás	—	—	—	2	3	10	7	7	—	1	—
Dermata gyári munkás	—	—	—	4	3	1	—	2	—	1	1
szabó	1	1	4	12	6	5	—	—	—	—	2
cipész	8	4	9	8	1	—	—	—	—	—	12
csizmadia	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	1
asztalos	—	—	3	7	3	4	1	—	—	—	3
nyomdász	—	—	—	1	—	1	—	—	5	—	—
kőműves	—	—	1	1	2	3	2	—	1	—	—
festő	—	—	—	1	1	2	2	2	1	1	—
könyvkötő	—	—	—	1	2	—	2	—	—	—	—
bádogos	—	1	—	1	1	1	—	—	—	—	3
borbély és fodrász	3	2	2	3	1	—	—	—	—	—	—
női fodrász	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—
pincér	5	—	—	—	1	—	—	—	1	—	1
szücs	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	2
pék	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	3
mészáros	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1
gyári munkásnő	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—
fafaragó	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—
soffőr	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—
különbözők	1	1	3	5	2	3	—	—	—	—	2
napszámos	—	—	2	—	1	—	—	—	—	—	1
Összesen:	20	9	34	68	45	41	18	14	10	5	39

indexe szerint ugyancsak igen kevés; 73 (23.5 százalék) keresete 2501-4000 lej s mindössze csak 15 olyan munkás van (4.9 százalék), aki 4000 lejen felül keres. Ebből a számból is le kell számítanunk két munkást, aki jelenleg nem a szakmájában dolgozik, hanem szakszervezeti vezető. Az utolsó kategória nagy része nyomdász, vas- és építőmunkás. De míg az évtizedek óta kitűnően szervezett nyomdászoknál ez a helyzet általános, mivel állandó és általános jellegű kollektív szerződések biztosítják, addig a vas- és más szakmabeliek körében ez csak ott fordul elő, ahol a szakszervezetek ki tudták küzdeni.

Nem érdektelen annak a megállapítása sem, hogy az egyes szakmákban korhatárok szerint milyen az átlagos fizetés.

A munkások átlagos fizetése (száz lejekben)

Életkor	Vasmunkás	Építő, festő	Nyomdász	C. F. R.	Cipész	Szabó	Asztalos
17—25	17—18	—	15—17	30—32	10—12	20—23	19—21
26—30	20—24	—	27—30	30—32	14—15	18—22	22—23
31—40	26—28	32—35	43—45	32—34	12—15	20—22	19—22
41—50	23—26	24—26	45—48	32—34	13—15	20—22	20—23
51—65	20—30	23—25	43—45	35—40	7—14	20	16—20

Természetesen ezeknek az adatoknak a kiszámításakor csak a kimutatásainkban szereplő szakmunkásokat vettük figyelembe. Szándékosan mutatjuk ki ezekben a szakmákban a fizetési viszonyokat, mert egyrészt az általánosításra elegendő anyag állott rendelkezésünkre, másrészt más irányú kutatásaink is megerősítik azt a feltételezést, hogy ez az általános helyzet. Természetesen akad cipész is, aki havonta megkeres 2500-3000 lejt, vagy szabó, akinek keresete 3000 lej fölé emelkedik, ezzel szemben, igen sok cipész és szabó havi keresete 1000 lejt sem ér el. Fel-

sorolhatnók azután a többi szakmák munkásait is, akiknek a helyzete még vigasztalanabb. Egy 36 éves mészáros heti 48 órás munkaidő mellett havi 1600, egy 29 éves pék 1800, egy-egy 28-32 és 36 éves szűcs havi 2000 lejért dolgozik. A 48 éves csizmadia évi keresete 800, a 24 éves bádogosé 1000, egy kétszer olyan idős családos bádogosé 2500 lej. Kocsifestő, bő-röndös, kéményseprő, favágó, késfenő, kertész és a számos gyári munkásknő, fiatal és idősebb, havi 1000-2000, maximum 2500 lej keres. Nem akadt egyetlen pincérmunkás sem, akinek fizetése meghaladta a havi 800 lejt. A borbély- és fodrászmunkások fizetése is 800-1500 lej között mozog, ha akad is elvétve olyan közöttük, akinek havi 1600-2000 lej a keresete.

Hány órát dolgoznak ezekért a fizetésekért? A jobb fizetésűek heti 48, a gyengébben fizetett kisipari meg háziipari munkások heti 50-60 órát. Bármilyen feltűnő, de ez a helyzet. (Viszont nincs egy nyomdaipari munkás, berakónó vagy segédmunkás és könyvkötő, aki heti 48 óránál többet dolgozna, valamint a gyári munkások körében sem.) A 91 vasmunkás közül 61 munkaideje heti 48 óra, a többiek nagy része még kevesebb. Mindössze 8 kisebb műhelyben alkalmazott munkás dolgozott 48 órán tul. Ezek közül egy 50, kettő 54, kettő 60 órát, háromnak pedig nem volt szabályozva a munkaideje. E 8 vasmunkás közül is háromnak rendszeresen megfizették a túlmunkát, úgyhogy csak ötöt dolgoztattak jogosulatlanul. Más a helyzet a kisebb szakmákban. A szabóknak a fele hetenként több, mint 48 órát dolgozik. Hasonlóképp a szűcsök, pékek, borbélyok, mészárosok.

A dolgozók munkaideje a többletórák elintézésének módjával

Munkaidő	Vasas	Építő, festő	Nyomda- ipar *	Dermata- munkás	Cipész	Szabó	Asztalos	Pincér, borbély	Gyár- ipar	Különb kisipar
heti 48 óráig	14	—	—	2	12	—	—	1	—	6
„ 48 óra	61	18	14	10	9	15	15	12	1	13
„ 49—55 óra	6	1	—	—	2	6	1	5	—	4
„ 56—60 óra	2	—	—	—	13	10	2	3	2	4
„ 61—80 óra	—	1	—	—	1	—	—	4	—	6
munkanélküli	8	—	—	—	6	1	3	1	—	10
összesen:	91	20	14	12	43	32	21	26	3	43
többletóra fizetve	3	1	—**	—**	3	4	2	—	—	3
„ nincs fiz.	5	1	—	—	13	12	1	12	2	11

* Nyomdász, berakónó, segédmunkás és könyvkötő. — ** Ha dolgoznak megfizetik a kollektív szerződés szerint.

A legtöbb túlórázó — mint a táblázat igazolja — semmiféle ellenértéket nem kap többletmunkájáért. Ez a helyzet azokban a szakmákban, amelyeknek a dolgozói között, a kisüzemekben és háziiparban való szétszórtságuk miatt, a legkisebb a tőkével szembeni ellenállás s ezért sokkal kevésbé öntudatosak is, mint a nagyüzemekben. Ennél a pontnál azonban olyan kérdések merülnek fel, amikre többek közt a következő alkalommal próbálunk válaszolni.

AZ ÉRTELMISEGEK ÉLETPROBLÉMAJÁT a legáthatóbban a számok világítják át. Az Egyesült Államokban 1929 és 1931 között évről-évre kb. 2900 orvos halt meg, ugyanakkor évről-évre ötezer kapott diplomát. Hollandiában az u. n. Limburg-bizottság 770 főben állapította meg az évi új értelmiségi szükségletet, a főiskolák viszont évente 1500 új diplomással szolgáltak. Németországban 1933-ban a kb. 300.000 foglalkoztatott értelmiségire 50-60.000 munkanélküli értelmiségi esett.